

Szentesi Zsolt

In memoriam E(sterházy) P(éter) Mester

Őszintén be kell valljam: először lemaradtam E. P. mester műveiről. A *Fancsikó és Pinta* (1976) és a *Pápai vizeken ne kalózkodj!* (1977) csak a sok tekintetben fő műnek számító *Termelési-regény* (1979) (mint tudjuk, itt nevezi magát – részben J. P[eter] E[ckermann], Goethe titkára után – E. P. Mesternek a második könyvrész narrátora) után került a kezembe. A nevezetes „pispeklila” borítójú 430 oldalas „kissregény” szófordulatai, mondatai heteken át visszatérő poénokként szolgáltak az egyetemi folyosókon, ahol ekkoriban magyar szakos hallgatókként próbáltunk elmélyedni a legkülönbözőbb irodalmi és nyelvészeti stúdiumokban – ha más fontosabb dolgunk nem akadt. Eszembe ötlük az is, miként gurgulázott végig a kollégiumi szobán a nevetés egy-egy bekezdés felolvasásakor. Az egyik leggyakoribb poén a folyosón az E. P. Mester és Mikszáth Kálmán találkozását megidéző kérdés feltevése volt (esetenként hátbavágással kísérve): „Kegyelmes uram, kérlek hány óra?” Mire röhögve jött a válasz: „Miféle számár kérdés ez?”

Az alapművet a *Bevezetés...* kötetei követték. Az 1983-as *Fuharosok* kétségbeejtő világa, amit csak megfejel, kiteljesít a 16 éves Zsófiika „beavatása” (megezőszakolása), egyértelművé tette számunkra: a mester világlátása, létszemlélete alapvetően eltér a magyar irodalomban megszokottól. A tragikumon, a kilátástalanságon, a múlt és jelen megszámlálhatatlan negatív tapasztalatán felül lehet emelkedni a minden keserűséget és szörnyűséget feloldani képes nevetés, a humor által. Ahogy a lányok fogalmazzák meg a fuharosok távoztával a mű záró mondataként: „Túl vagyunk rajta megint [...]. Elkezdünk szívből nevetni.” Ezért is nagy szellemi rokona írónknak Hrabal (lásd például Hrabal könyve [1990] című művét), s a vele együtt a cseh irodalmat olyannyira jellemző, öniróniától (s a keserűségtől) sem mentes humor, amely segít felülemelkedni a legkilátástalanabbnak tűnő helyzeteken éppúgy, mint saját kicsinyességünkön, elbizakodottságunkon, szűkös (de mérhetetlenül tágnak vélelmezett) szellemi horizontunkon.

Az 1984-es *Kis Magyar Pornográfia* mutatta föl először pregnánsan, hogy E. P. Mester hiába egyik oldalról a magyar posztmodern irodalom legkiemelkedőbb alakja, másfelől szemlélve „alaposan benne áll” a „rögvalóságban” épp olyannyira, mint a magyar történelem „fősodrában”. A Tőle korábban sem idegen mikszáthi anekdota műfajának átértékelésével és átértelmezésével, a posztmodern 'anekdot' megteremtésével újította meg literatúránkat. E „benne állásból” szóltak nevezetes, akkor (s esetenként még ma is) nagy vitát kiváltó, Veres Pétert parafrázáló, részben félreértett mondatai: „S megnyugtatóbb, ha bizony az író nem népbennemzetben gondolkodik, hanem alanyban-állítványban. Nem mert hazátlan bi-

tang. Hanem mert ha egy kicsit is jó, akkor nyakig az egészben, ha meg kicsit se jó, akkor hiába mondja: csak cifrázza... A hazaszeretet minőség kérdése.”

Az 1985-ös *A szív segédigéi* ledöbbsentett. Az (azóta is) egyetlen könyve szerzőnknek, melyet a tragikus világlátás, a kétségbeesettség ural. De minden érthetőbbé lett már az olvasáskor: a földi létből eltávozni kényszerült anya emlékére írt búcsúkönyv a kötet. Őszintén bevallva: saját személyes érintettségem okán is megkönnyeztem e gyönyörűséges alkotást.

1986: a nagy összefoglaló mű, a korábbi kötetek egyben: *Bevezetés a szépirodalomba*. A mából visszatekintve is mérföldköve ez a magyar prózának (az ugyanekkor kiadott Nádas Péter-művel együtt [*Emlékiratok könyve*]).

A '90-es évek több fontos műve után jelent meg 2000-ben a mester újabb nagy formátumú, megkerülhetetlen műve, a *Harmonia caelestis*. E kivételes családtörténet a családregeény műfajának átértékelése és átértelmezése. Mintegy 400 éven keresztül követi a családi eseményeket, mutatja be a legkülönfélébb figurákat az Esterházy famíliának, továbbra is kivételes művészi színvonalon példázva: „nyakig az egészben”. Nem lineáris-kauzális családtörténet ez. Apró mozaikok, 'anekdot'-ok sorjáznak egymás után, kronológikusság nélkül. De hát erre már úgy sincs szükség itt, a XXI. század kapujában. A dolgok, történések, cselekedetek, emberi viselkedésformák sokkal összetettebbek, bonyolultabbak annál, hogysem valamiféle XIX. századi, leegyszerűsítő ok-okozati logikával megmagyarázhatóak vagy leírhatóak lennének. Az elbeszélő E. P. Mester minden férfi őst (éljenek azok akár 300 évvel ezelőtt) 'édesapám'-nak szólítja. Ezzel is érzékeltetve: állhattak bármely oldalon e férfiak, cselekedhettek bármit (akár tehát nemzetük, családjuk mellett vagy épp ellen), nekünk, utódoknak nincs jogunk se ítélni felettük, se az utólagos tudás birtokában fölényesen igazságot tenni ügyeikben. Erre se jogunk, se képességünk. Egyet tehetünk (ez viszont megkerülhetetlen feladatunk): krónikásként számba venni, elősorolni tetteiket, megidézni alakjukat – szeretettel, megértéssel, az utód mindent megbocsátó gesztusával fordulni feléjük, hisz mindannyian 'édesapánk'.

Majd jött 2002-ben a „földreverő csalódást” kiíró, szembenéző könyv, a *Javított kiadás*, mely végső soron a fentebbi konklúziót mutatja fel a besúgóvá vált/kényszerített apa történetét élénk táró fiú elbeszélésén keresztül. Valahol ez is a fájdalom könyve, mint *A szív segédigéi*.

Sajnos, nincs hely és mód a végtelen gazdagságú életmű minden elemének felmutatására. Drámák, esszék, regények, futballkönyv maradtak ki. Mint oly sok oeuvre, ez is egyszerre lezárt és nyitott! Sokat adott, E. P. Mester, nagyon sokat! Még a rettenetes kórral is humorral vegyes öniróniával tudtál szembenézni utolsó könyvedben (*Hasnyálmirigynapló* – 2016). Még ekkor is tanítottál, pedig a szájbarágós (ki)oktatás, a direkt útmutatás mindig távol állt Tőled. A megbocsátó,

hamiskás humorú, kissé önironikus mosoly a szád szélén mindig előttünk lesz. Mi, kik itt maradtunk, újra és újra megkérdezzük, mert nekünk még fontos valamiért a földi idő: „Kegyelmes uram, kérlek hány óra?” Te már akkor megtanítottad nekünk, abban a kis epizódban, hogy ez mennyire lényegtelen, s így mennyire megválaszolhatatlan „számár kérdés”. Onnan nézve, gondolom, még inkább az! Neked a földi időhöz már végképp nincs közöd, s könyveidet olvasván időlegesen és részlegesen, de mi is ki-kiléphetünk belőle. Köszönünk mindent, E. P. Mester, s azt is, hogy távoztoddal műveid révén mégsem maradunk magunkra. Nyugodj békében!

